

תמו פי' הטור דברים על התורה

א (א) אלה הדברים. כתב הרמב"ן בשביל שזה הדור היה לו

ליכנס לארץ ציאר להם רוב מלות התורה

האריסת לישראל ולא הזכיר כאן לא מעשה הקדבנות ולא טענת הכהנים כי כבר ציאר אותם להן והכהנים זריזין הן אזל לישראל יחד ברוב המלות האריסים להם פעמים להוסיף להם ציאור ופעמים להרבות בהן אזבאות

כע"ז שמוהיר זה כמה פעמים זו אחר זו וכן יש בספר הזה קלת מלות שלא נזכרו כלל במקום אחר כגון ייצוס ומוציא שם רע וזולתם וזכר

נאמרו לו כולם בסיני או באלה מועד בשנה שניי' קודם שילוח מרגלים כי צערצות מוצב לא נחמדש לו כ"א אלה דברי הצרית ועל כן לא נאמר בספר

הזה וידבר ה' אל משה לאמר זו את בני ישראל או דבר אל בני ישראל מלוח פלונית ומה שלא נכתב בספרים הראשונים שידבר אל יולאי מצרים

כי אזולי לא נהגו צלותן הדורות רק בארץ אע"פ שהן מלות הנוהגות בגוף כמו נסכים? או מפני שאינן תדירות לא הזכירם רק בצנים נוחלי הארץ.

וקודם שהתחיל להם ציאור התורה התחיל להזכירם ולהזכיר עונותיהם כמה ימרוהו צמדצר והוא נהג עמהם צמדת הרחמים להודיע חסדיו ועוד

להזכירם שלא יחזרו לקלקולם ולחזק לבם צהודיעם כי צמדת רחמים יתנהג עמהם שלא יאמר אדם לא נוכל לרשת את הארץ כי אין אדם אשר יעשה טוב ולא יחטא והנה מדת הדין מיד מתווחה: כנגדו ולכן הודיעם שהקצ"ה

רחמן מלא רחמים וממנו יתצרך סיוע ועזר לבני אדם צעצודתו: אלה הדברים. חוזר על כל המלות שצפספר הזה כמו שמפורש צעצר הירדן וגו'

והיה ראוי שיאמר ויאמר משה ה' אליהינו דבר אלינו צחורצ לאמר ומלינו ציוסף שתחסר האמירה כגון כי הפרני חלקים שפירושו כי אמר. והזכיר

זה לומר כי אחרי שנתן לנו הקצ"ה עשרת הדברים אמר רב לכם שצת צהר הזה והיינו ראויים מיד לעצור הירדן ולכצות הארץ וחטאתיכם גרמו

לכם שנתעצבתם. ונמשכו דברי הפתיחה הזאת עד שהשלים צהם צפסוק ושמרת את חוקיו ואת מצותיו אשר אנכי מצוך היום וגו' אשר ה' חלקך

נותן לך כל הימים אז קרא משה לכל ישראל שהיו לפניו ואמר שמע ישראל את החוקים אשר אנכי דבר באזניכם היום והתחיל ציאור עשרת הדברים ואחרי כן הודיעם ייחוד השם שמע ישראל ה' חלקינו ה' אחד וכל המלות

שצפספר הזה ולכן פי' צכאן אשר דבר משה אל כל ישראל ולפניו ויקרא משה אל כל ישראל כי צאור התורה תשלום המלות צריך להיות צמעמד

כולם כאשר היה צמתן תורה וצשציל שהארץ צפתיחה הזאת חוזר הכתוב למקום שפסק צתחילת ציאור התורה ואמר וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל אלה העדות והחוקים וגו' והזכיר צכאן צ' דברים אמר

שדבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אותו אליהם. וזה רמז למלות שצפספר הזה שלא נזכרו צתורה עד הנה ואמר שהם ככל אשר צוה ה' ולא

הוסיף ולא גרע צהם והזכיר זה צשציל שלא אמר צהם וידבר ה' אל משה

פ"י הטור דברים תמו על התורה

לאמר ולכן כלל אותם עתה ואמר ככל אשר נלמדה בהם מפי הקב"ה. ואמר עוד הוֹאִיל משה בָּאָר וְגו' זה רמז לאותם מלות שנאמרו בבר וחוזר לְבָאָר אותם ולחדש בהם דברים. ופי' הוֹאִיל שמעלמו ראה ונראה לו לעשות כן ולא נראה שהם מלשון הוֹאִיל נא ולין הוֹאִילנו ונשז וכן רבים: במדבר. נשזיל שלח היו עתה צמד צר שכז נכנסו בערבות מואב פי' אנקלוס שכל אלו הם רמזים פי' שזר אליהם בעצר הירדן מה שחטאו צמד צר וכל אלו המקומות: (ד) אשר יושב בחשבון. כתב הרמב"ן שלח הית' שלו אלא לכה ממלך מואב ונראה להיות לו צית מלכ' וכן: אשר יושב בעשתרות באדרעי. שהית' ארץ רפאים והוא מלך אמורי ומדקאמר אשר יושב בעשתרות באדרעי משמע שעשתרות שם מקום אשר צו אדרעי כי נשפלות הבר אשר שמו עשתרות צנו עיר ושמה אדרעי וזהו וילא עוג הוא וכל עמו למלחמה אדרעי כי אסף את כל חילו אל העיר אשר שם ארמון המלך: (ו) בחורב לאמר. כתב הרמב"ן חורב הוא מקום הסובב הר סיני ששם ישבו ישראל צננה התיא כי המדבר היה גדול ושם הבר ועל כן נקרא כל המדבר סיני כאלו הוא אומר מדבר הר סיני. ואפשר שהמדבר וגם הבר נקראים סיני כי שם אילני הסנה רבים וסמוך לבר מקום או עיר מושב ששמו עיר חורב ושם עמדו באותה שנה והכתוב שאומר ויצא אל הר האלקים חורבה שזא אל חורב אשר שם הר האלקים והסנה היה צהר ומשה היה צמורב המקום שלפניו קרוב לו אשר עמד שם מחנה ישראל שנה ולפיכך אמר אסורה נא ואראה שיסור מחורב אל הבר ופעמים קורא הפסוק לבר חורב דכתיב ויתנאלו בני ישראל את עדים מהר חורב כלומר מן הבר אשר צמורב צתמומו או לפניו או ששם כל הארץ חורב והבר צתוכה. ור"ל פי' כי חורב הוא הר סיני כי מפני החורב והיושב יהי' שם הסנ' ונקרא צני שמות שוים צטעס: (ט) ואומר אליכם בעת ההיא לאמר. קודם שאמר לנו השם רב לכם שצת צהר על דעת האומר קודם מתן תורה צא יתרו ופי' צעת התיא צצצתנו צמורב והזכיר זה צכאן לומר הנה קבלנו את התורה והיו עליכם שופטים ושוערים ושיו מוכנים לצא לארץ וכמע מחורב לגלנו עם זקנינו ושופטינו ותקרבון אלי כולכם עם זקניכם וראשיכם וצקשתם מרגלים ונתקלקל הענין: (יב) מרחכם וכשאכם וריבכם. פי' הרמב"ן על דרך הפשט רמז משה לישראל שלשת הדברים שאמר ליתרו שהי' עושה לעם ערחכם כנגד והודעתי את חוקי האלקים כי טורח גדול הוא ללמד ליוצאי מצרים החוקים והתורות ופירושן וציאורן וסודן. ומשאכם כנגד לדרוש אלקים שהוא ענין תפלה שמתפלל עליהם מלשון ונשאת תפלה. ואל תשא צעדס רנה ותפלה. וריבכם כפשוטו ענין המשפטים ואמר הבו לכם אנשי חכמים על הדיינים צלצד. א"נ משאכם שהייתם מצקשים צשר ומים כדכתיב לתת את משא כל העם הזה עלי: (יד) וידועים לשבטיכם.

ת"ז פ"י הסור דברים על התורה

פרש"י שהם נכרים לכם שאלם זל לפני מעוטף צטליתו וכו'. וכתב הרמב"ן ול"כ יחי' לשבטיכם קשור עם וידועים. ועל דעתי טעם וידועים שהם ידועים לשופטיכם כלומר שמעלתם ידועה ונכרת למנותם זה שופטים וכלל מעלת השופטים צמלת וידועים כי השופטים ריכז להיות אנשי מיל ויראי חלקים אנשי אמת וסונאי צנע ואלה היו ידועים לשופטים מתחלה שהיו הכל אומרין ראוי זה שיהי' שופט: (יז) כי המשפט לאלקים הוא. פ"י הרמב"ן כי לאלקים לעשות משפט צין יאורו על כן צרא' להיות ציניה' יוסר ונדק ולהליל גזול מיד עושק ונתן לחכם במקומו ולס תגורו ותעשו חמם הנה חטאתם לה' כי מעלתם צשליחותו: (יח) ואצורה אהבם בעה הדיא את כל הדברים אשר תעשון. לשון רש"י והוא מספרי אלו עשר' דברים שצין דיני ממונות לדיני נפשות. וכתב הרמב"ן ואם כן מדבר עם השופטי'. ועל דרך הפשט הם החוקים והתורות כי הכל יורה ויזהיר לכל ישראל מפיו והטעם להזכיר כאן זה כי צידוע טוב הענין עלת יתרו והוא אמר למשה הי' אתה לעם מול האלקים שיתפלל עליהם בשעת צורכם ולאמר לו והזהרת אתהם את החוקים ואת התורות שילמדם הוא עלו התור' אך צמשפט נתן לו עלה שימנ' שופטים לסייעו ולכן ספר צכאן כי כאשר מינה שרי האלפים והמאות לא מינה אותם רק על המשפט אצל הוא צענמו למדס כל הדברים אשר יעשון על פי התור' כי שמע לעלת יתרו. ולא הזכיר משה עלתו צכאן ולא אמר דברים צסס אומרן ונראה צעיני שלא רנה להזכירו צמעמד כל ישראל לגנותן או שלא יהי' צבוד לו שיזכיר לדור הזה כי אשה כושית לקח. ויתכן שהטעם מפני שנמלך צשכני' ועל פי הגבור' נעש' הענין ההוא: (כב) את הדרך אשר נעל' בה. תחל' שלא צקשו מרגלי' אלא להורות לפניהם הדרך: (כג) ואקח מבם שנים עשר אנשים. ולא שיצא אותם צנשיאותם והיותם ראשי ישראל כי אחרי שהרשיעו לא יספר צצצת רשעים: (כה) ויאמרו טובה הארץ. פרש"י מי הם שאמרו טובתם יהושע וכלצ. וכתב הרמב"ן ול"כ אני תמי' מה הטענה הזאת עליהם כי ראוי שיאמינו לעשר' יוסר מלשנים אולי טען עליהם כיון שהקצ"ה הודיע אתכם שהיא ארץ טובה וגדולי השלומים והבדיקים שבהם אף הם מעידים כן היה להם להאמין כי האחרים מפני מורך לבם אמרו מה שאמרו, והנכון צעיני מה שפירשתי שס שכולס הודו לפני משה וזכרן וכל העדה פי היא טובה ורחבה מאד אצל צחוקת העמים בהם המסו את לבם ואחרי כן שראו כי יהושע וכלצ חזקו את לבם למלחמה צאו המרגלים אל ישראל שלא צפני משה והולילו דצה על הארץ שהיא אובלת יושביה וזהו ותרגו צאהליכם וגם העם לא הזכירו צפני משה ואת הדבר שלא אמרו כן צתחל' אלא הודו שהיא טובה אצל אמרו למשה אנה אנחנו עולים אחינו הממו את לבצינו ועל כן אמר בהם ילחם לכם ככל אשר עשה צמצרים לעיניכם וזהו טעם וצדצר הזה אינכם מאמינים צה'

פ'י הטור דברים ת"ח על התורה

אלקיכם שאין העבד' חלל ממיעוט האמנה: (לו) גם ביהאנף. כתב הרמב"ן סידור הענין אחר שהזכיר מטאם צמרגלים שזעזורו. נענשו ולא צאו לארץ הטובה אמר גם גרמתם לי שלא לצוא שמה. וגם כדי שיזכיר ענין יחושע כי הוא יעבור מפני שמילא אחרי ה' כחצירו כלב ויזכה שינחיל הארץ צא לומר כי לא יצוא שמה ויהושע ינחילה אותם. והנה הזכיר כל המעש' ההוא וזלתי מגפת המרגלים עצמם כי לא ידבר צגנאי היחידים אלא צתוכה' אומר לרצים שכולם חטאו. ופי': בגללכם. כי רצו בני ישראל את ה' ואירע להם כל זה זעבור מריבתם. או שרומז שהכעס ה' על משה ואהרן שהבו הסלע פעמים לפני העם ולא עשו כאשר נלמנו כי העם הרערו צדדו והבו שאמר על אשר לא קדשתם אותי צתוך בני ישראל שלא ה' העונש אלא מפני שהיה הדבר צתוך בני ישראל:

ב (י) האמים לפנים ישבו בה. פרש"י אתה סבור שזה היא ארץ רפאים שנתתי

לאזרהם לפי שהאימים שהם רפאים ישבו בה לא זו היא אותן רפאים הורשתי לבני לוע וכו' וכן פי' בפסוק ארץ רפאים תחשב אף היא לפי שהרפאים ישבו בה לפנים אבל לא זו היא שנתתי לאזרהם. והקט' הרמב"ן למה צא הפסוק לומר צארץ עמון ומואז שאינה ארץ רפאים שנתן לאזרהם אם לומר שאינה ראוי' לישראל שאי' מן הארץ אשר נשבע ה' לאבותם והלא הפסוק אינו אומר אלא כי לבני לוע נתתי ירושה לומר אע"פ שהיתה מנחלת אזרהם כמו שכתב רש"י זעמנו שנתן שתיים לבני לוע צשכר שהלך עמו למזרים ושתק על מה שאמר על אשתו אחותי היא ועוד כתב זענין עשרה עממים נתתי לאזרהם צו' די לכם וקיני וקניזי וקדמוני הן עמון ומואז והר שעייר אחת מהם לעשו ושתיים לעמון ומואז הרי ארץ עמון ומואז מנחלתו של אזרהם היא ולמה אמר הקצ"ה למשה שלא יהא סבור שהיא ארץ רפאים שנתנה לאזרהם. אבל פי' הפסוקי' הפך מדברי רש"י זעבור שאמר הכתוב אל תלך את מואז כי אני נתתי לבני לוע את ער ירושה ספר הכתוב כי הארץ ידוע' לבני אזרה' לולי שנתנה לבני לוע ואמר כי הארץ ההיא ישבו בה מעולם עם גדול ורצ כענקים ולכך יקראו אותם המואזי' אימים לגודל האימה אשר יטילו על רואיהם והנה עשה לבני לוע גם לכבוד אזרהם ויכלס ויורישם מפניהם ואין ראוי לגוול מהם אשר נתן להם השם צמעשה נם. ופי': (יא) יהשבו אף הם כענקים. מלשון חשיבות שהם חסודים כענקים. ועל כן סמך לזה: (יב) ובשעיר ישבו החורים. כי זעבור הטעם הזה צמואז ימנעם גם כן מארץ שעיר כי מלפנים היתה מן החורים והיא ממנתת אזרהם כי החורי הוא החוי והוא מצני כנען כמו שנאמר עשו לקח את נשיו מצבות כנען צת לצעון החוי ולצעון היה מצני שעיר החורי ישבי הארץ. ויתכן שנקרא חוי על שם שהיה נחש עלי' דרך ונקרא חורי

ת"ט פי' הטור

דברים

על התורה

ע"ש מחור פתן כי השמות ישמרו הטעם ויחליפו המלות כמו זרח וזוהר והנה אמר כי החורי שהם לאזרהם ישצו בשעיר לפנים וצני עשו שהם זרע אזרהם ירשו אותם וישצו תחתם צמעשה נם שהיו עם רצ ועשו צל לגור שם ונתחזק עליהם כאשר עשה ישראל ליתר הגוים שניתנו לאזרהם ואין ראוי לגזול מעשו אשר הורישו האלקים כי השם יקלוף על הגזול מהם נחלה שהנחילם כאשר יקלוף על הגזול מישראל הארץ אחרי שינחילה להם ועל כן הזכיר כאשר עשה ישראל עדיין לא נעש'. וכן אמר עוד צני עמון שהיא: (כ) ארץ רפאים חחשב. כי גם היא של רפאים בתחלה: והעמונים יקראו להם זמוזמים. מלשון זממו אל תפק אלל שנקבל כלומר עם לא יצר מהם כל אשר זממו לעשו' מרוצ חזקס. פי' תחשב שהיא צחצון ארץ רפאים מכללה. ואפשר שג"כ יש לפרש רפאים יחשצו אף הם כענקים למעלה פי' האימים אשר ישצו צה לפנים גם הם יחשצו רפאים שהיו מכללם והם כענקים ולכך יקראו אותם אימים והנה ארץ רפאים היתה גדולה מאד ולקחיה מהם צני עמון ונשאר ממנה לרפאים ענמם כי עוג היוצב צעשתרות מהם כמו שנאמר ויכו את רפאים צעשתרות קרנים ולכן אומר הכתוב צגזול מואצ ועמון כי לרפאים יחשב והעמונים והמואצים הם ששנו להם שמות אחרים אימים זמוזמים: (כג) והעוים היושבים בחצרים עד עזרה וגו'. כתב הרמב"ן צל לומר אע"פ שכפתורים לאו מו' עממים הן כי מצני מנרים הורישם ישראל כי הם לקחו הארץ מעוים שהם מו' עממים כי להם היתה תחלה ונמנל שהיא מנחלת ישראל. ועל דעתי כי העוים הם חוים כי המנהג צלשון שיחליפו השמות צהיותם מורים על ענין אחד והנחש יעוות עצמו ולכך קורא לחוי עוי וכך איתל צבראשית רצה שהיו צקיאלן צעפרות כנחש. צגלילל צווחין לחויל עויאל. והנה השלים להודיענו כל ארץ החוי כי ממנה לעשו והיא אסורה לנו וממנה לכפתורים ונקח אותה מהם וצבראשית רצה אומר כי העוים הם רפאים ואומר ג"כ על מתנתו של אזרהם אצינו לפי שאינו מוזכר כאן חוי לפיכך מצ' רפאים תחתיהם. וכן נראה עיקר כי כאשר הזכיר משה לישראל ז' עממין צפסוק ונשל גוים רצים החתי והגרגשי והאמרי והכנעני והחוי והיבסי וששה מאלה נזכרו צמתנתו של אזרהם והחוי לא נזכר שם ועל כל פנים הוא רפאים או קני או קניזי או קדמוני ורצותינו אמרו כי קני קניזי וקדמוני לא נחלוס ישראל ועתיד להנחילם להם א"כ הרפאים שנתן לאזרהם הוא החוי שהיה הצן הששי לכנען ואציו קרא לו חוי וצמי אזרהם כינו לו רפאים ועל דעתי הוא שם המכונה מן החוי על שם חור פתן כי הטמונים צעפר יקרא הלשון רפאים כמו הרפאים יחוללו מתחת מים ושוכניהם. וארץ רפאים תפיל. והנה צני החוי רצו למעלה וכאשר נפולו משפחות הכנעני נחלה המשפחה הזאת ארלות גדולת ומהם נקראת ארץ רפאים ומהם חורים ומהם עוים וצכללס כולס

פ"י הטור **דברים** על התורה **תכ**

חיים וכולם רפאים והשמות האלה כולם מתוארים מן החוי כי כאשר היה שמו חוי כנו לו מן חויא רפאים שהנחש שוכן בחורי העפר וחורי ועוי על שם הנחש כאשר פירשתי. והצ"ה נתן לאברהם הרפאים בכלם ומשה הזכיר לישראל החוי השם הראשון שקרא לו אציו כי ארץ רפאים צימי משה כבר נחלקה וממנה אסורה לישראל והנה הכתוב צא להזכיר כאן כל ארץ רפאים וכל מה שנעשה ממנה אמר תחלה האימים גם הם מן הרפאים וירש אותה מואב וחזר ואמר בי ארץ בני עמון אף היא ארץ רפאים ואמר כל זה לישראל ועוד סיפר כי גם כפתורים היואלים מכפתור ירשו ארצם והיא מותרת לישראל. ועל מה שפירש"י כי עוים מפלשתים הם שעממם הם נחשבים צספר יהושע ומפני השצועה שנשבע אברהם לאצימלך לא יכלו להורישם ונטהרו להם ע"י כפתורים הקשה הרמב"ן כי אדרבה אינו מונה עוים מפלשתים שתחלה הוא מונה חמשה סרני פלשתים צלח עוים ואח"כ הוא מונה עוים צעם אחר ועוד הנה הותרו עוים על ידי כפתורים ושאר סרני פלשתים מי הותרים שהרי יהושע צעש כולם ועוד למה תהיה ארץ פלשתים לאברהם כלל ולמה הוואך אצימלך לצריחו והלא פלשתים מצני מזרים וכן הכפתורים ואינו מו' עממים אלא כך היה הענין שהפלשתים והכפתורים השמידו מן הכנעניים כי אצימלך מלך גרר היה והלכו פלשתים וכפתורים וכצטו עזה ואסקלון וגת ועקרון מצני כנען וע"כ לקחו אותה ישראל מהם כי היא נחלתם ומ"מ לא הורישו את פלשתים עד שעבר זמן השצועה שמתו (ג') דורות של פלשתים צאותה הארץ של אצימלך: (כד) ראה נתתי בידך את סיחון. כתב הרמב"ן הדבור הזה הוא האמור למטה ראה החילותי תת לפניך את סיחון וקודם לכן שלח לו מלאכים כי אחרי שזוה השם החל רש והתגר צו מלחמה לא היה שולח לו דברי שלום כי אם ישמע אליו יהיה עוצר על דברי השם ואם ידע שלא ישמע יהיה שליחתו לריק ואין לומר כי הוא ממנה שנלטיינו צה כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשל' כי שם כתוב והיה כל העם הגמלא צה יהיה לך למס ועצודך וכאן אם שמע להם לא היה נוגעין צו אצל פי' ואשלח מלאכים וכבר שלחתי מלאכים אצל הקדים דבר השם לומר כי הכל סיבה מאת ה' שהקשה את רוחו: (כה) היום הודה אחל את פתדך וגו' העמים. פי' הרמב"ן כנגד ישראל שיראום כל העמים כי מה טעם שיאמר למשה תת פחדך על כל העמים והוא לא ילחם רק צשני המלכים האלה אצל הוא הצטחה לישראל וליהושע: (כט) כאשר עשו לי בני עשו. פירש"י דקאי על אוכל כנסף תצצירני שהרי לא נתנס אדום לעבור צגבולו. והקשה ר"א וא"כ מה נאמר צו המואצים היוצאים צבר שהכתוב אומר עליהם על דבר אשר לא קדמו לחכם צלחם וצמים וכתב ולפי דעתי פירושו על טעם צדרך צדרך אלק כאשר עשו לי בני עשו שסיצצו הר שעיר צדרך צדרך וכן כתוב אתם עוצרים צגבול אחיכם צני עשו היוצאים

תכא פ"י הטור **דברים** על התורה

בשעיר רק המלך שאז מלך אדום לא עוצם שיעברו על דרך מדינתו כי מעם היה מקום ארץ כנען ופן יעברו אל עיר. ורבים אומרים כי הם לא קדמו את ישראל רק ישראל קנו מהם. וי"מ על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם חוזר על עמוני ואשר שכר עליך בלעם חוזר על מואבי אבל הוא קידם בלחם וצמים: (לד) ונחרם כל העיר מתים. כתב הרמב"ן שהרי אמורי היה מו' עממים ונלטו עליהם לא תחיה כל נשמה אעפ"כ פתח לו בשלום שכך היא המנהג כאשר אפשר עליהם כל נשמה אעפ"כ לו בשלום לפי שהוא ינא לקראתם למלחמה קודם שבאו לעירו:

ג (ו) **בזונו לבו**. ולמעלה אומר בזונו שהיתה הציה חצובה ציניהם ולבסוף בזונו כ"כ שנתצוה צעיניהם לכך אומר

בזונו וע"כ כאן כתיב וכל הצהמה ולמעלה אין כתיב כל: (ט) צדונים יקראו לחרמון שריון. פ"י הרמב"ן עיקר הכתוב צל לומר כי אדונים צטר כנען יקראו להר חרמון צהיותו צידם שריון והאמורי היושב צה עכשיו אשר ישראל לכדה מידם קראו לו שניר והוא שלג ומפני קרירתו הוא חרב ועל כן נקרא חרמון והוא לו שם כינוי. ואולי גם שריון בלשון הגידונים הוא שם שמורה על כך ושם הבר שילון והכתוב שאמר ומראש שניר וחרמון יקראנו צשני הכניוין מראש השלג והחרם. א"נ מראש שניר ומכל הבר: (יא) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים.

פ"י הרמב"ן ענין הכתוב צל לומר אע"פ שעוג הוא עתה מלך הבשן אבל מולדתו מן הרפאים ולהגיד על גדלו אמר הנה ערשו ערש צדול כי לא יסבל אותו ערש עלים כשאר בני אדם והיא צעיר רצה שהיתה עיר מוכצו וכאשר השמידו בני עמון את הרפאים כאשר נזכר למעלה ונלכדה עירו ניצל הוא לצדו וזהו כי רק עוג נשאר וקיימו מנהו לעדות כי השמידו עם גדול ורצו זה טעם הנה כלומר הנה העדות קיימת: (יב) וארץ הארץ הזאת ירשנו בעת ההיא. פירש"י את הארץ הזאת האמורה למעלה. ומעורער עד נחל ארנון אינו מחובר לראשו שהרי הם ירשו יתור וזו הו' חרמון אלא חוזר על סופו של מקרא על נתתי לראובני ולגדי. והרמב"ן כתב והנכון צעיני לפרש כי הארץ הזאת אשר ירשנו צעת היתה מעורער נתתי לראובני: (יג) כל חבל הארגוב לכל הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים. פ"י הרמב"ן הכא צמקום אשר ופירושו כל חבל הארגוב וכל הבשן אשר הוא נקרא ארץ רפאים והיה נקרא ארץ רפאים על שם עוג המולך צה או מפני שהיתה תחלה לרפאים ונשארה לעוג כי הוא והעם היושב צה מיתר הרפאים:

תכב

על התורה

ואתחנן

פי' הסוד

פרשת ואתחנן

(כג) **ואתחנן** . כתב הרמב"ן כאשר הבי' כיצוּס סיחון ועוג אמר
הטעם ואת יהושע צויתי צעת הריא לאמר כי
לחכי לא לעצור שם למה כי התחננתי אל ה' אלהי ולא שטע אלי וזה
לוחי לחוק את יהושע כי הוא יעצור . ופי' בעת הריא . צעת שנגזרה
בליו הגזירה שלא יעצור ולא תכרה התחנה ציוס המעשה . ורש"י פי' צעת
הריא אמר כיצוּס סיחון ועוג וכאשר לא שמע ה' בקולו חזר והתפלל
יפקוד ה' חלקי ברחות לכל צר חבו שאומר כאן אחר התחנה וזו את
יהושע אבל הזכיר שם התפלה אשר נענה עליה וכאן הזכיר זה להודיע כי
הארץ היתה חציבה עליו מאד ולא זכה אליה בעצורם וכל זה תוכחותיו :
ד (א) ועתה שמע ישראל . אחר שהשלים התוכחות והודיעם
שגרמו עונותיהם רעה על עצמם
וגם עליו שלא יעצרו בארץ אבל הצרים יעצרו וירשו אותה אם לא יהיו
כאצותם דור סורר ומורה לך מתחיל להסידר צמנות שלא יוסיפו ולא
יגרעו : (ב) לא תוסיפו . כגון ה' פרשיות בתפילין . וכתב הרמב"ן ה"ה
אם צדה לעשות מצוה מעצמו כמו ירבעם שצדה מלצו לעשות חג צחודש
השביעי שהוא בכלל זה הללו אבל מה שתקנו חכמים משום גדר כגון סניות
לעניות וכיוצא בהן זו היא מצוה מן התורה : (ג) עיניכם היואורז
את אשר עשה ה' בבעל פעור . פי' ר' אברהם בשביל שאמר וכש
צגיא מול צית פעור ועצרו שם ע"ז התחיל לזנות בע"ז . והרמב"ן כתב
בשביל שצא להזכיר צפרתי המלות התחיל בע"ז שהיא שורש לכולם : (ה)
ראה למדתי אחכם . פי' ראה שאני מלמד אתכם היום כמו אשר אני
מצוה אתכם היום . או מפני שאמר לעשות כן בארץ אמר למדתי פי'
ראה בצואך לארץ שלמדתי אתכם : חוקים ומשפטים . פי' הרמב"ן
הזכיר בע"ז שהיא עיקר לכל ועתה מזהיר בחוקים שהם גזירותיו וצמשפטים
שהם הדינים כי אלו הם הנריכים חיזוק יותר מפני העל' טעם החוקים
ומפני כי צמשפט יעמיד ארץ . ואמר : לעשות כן בקרב הארץ . שיש
חוקים רבים ומשפטים שאינן נובגין בחולה לארץ או לרמוז שעיקר המלות
הם כולם צארץ . ואמר : (ו) ושמרתם ועשייתם כי היא חכמתכם
ובינחכם . לומר כי בחוקים ומשפטים יש תועלת גדולה שהם תפארת
לבושיכם מן האדם ואפילו שונאיהם ישצחו אותם צהם ועוד שהם תועלת
גדולה שהם יהיה להם קרוב צכל קראס אליו וגם העמים יתצוננו צזה
וידעו כי החוקים נעשים צחכמה וצגינה לקרצה אל האלקים ויראו מהם
וחבו מי גוי גדול ועוד שהמשפטים בעלמון הן לדיקים וישרים וטובים :
(ט) רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן השכח . כתב הרמב"ן
שהיא מצות לא תעשה שהזכיר לזכור מאין צלו המלות שלא נשכח מעמד

תכג פ"י הטור ואת חנן על התורה

הר סיני וכל הדברים אשר ראינו שם הקולות והלפידים ואת כבודו ואת גדלו ואת דבריו אשר שמענו שם מתוך האש וזוהי עוד צמזום עשה שמודיע אותו לכל זרעינו מדור לדור כל מה שה' שם צראייה וצשמיעה ותועלת גדולה צמזום זאת כי אלו צאו אלינו דברי התורה מפי משה בלצד אע"פ שצמזום נתאמתה אלינו בצמותות ומופתים אם יקום נציא או חולם חלום להכחיש דבר מן התורה נותן אות או מופת יכניס ספק בלצנו אצל כשהגיע אלינו מפי הצורה ועיינו הרואות אין שם אמצעי נכחיש כל חולק ומספק ונשקר אותו לא יועילוהו אות ומופת כי אנו יודעים שקרתו זהו שאמר שם וגם כך יאמינו לעולם. וכשנעתיק הדבר ג"כ לצרנו ידעו שהיה הדבר אמת כאלו ראוהו כל הדורות כי לא נעיד שקר לצנינו ויאמינו צדאי שראינו כולנו צעינינו: (יט) אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים תורת כל השמים. כי לכלם כחצ ומזן וגזויים עליהם וצעצור כן יעשו להם אלהים מהם ויעצדום. ואמר: (כ) ואתכם לקח ה'. כי אתם חלק ה' לא תקימו עליכם שר או עוזר וולתו כי הוא הוציא אתכם מכור הצול מארץ מצרים כנגד שריהם שעשה צהם שפטיים ולווי שהפילם לא הייתם יולאים כי הם היו צמעלתם שלא תצאו והנה עשה כל זה כדי שתהיו לו נחלה ותהיו לו סגולה מכל העמים: (כא) וה' ההאנף בי. החזיר זה צכאן לומר אותי זוה ה' צעת הציא ללמד אתכם המזות ולעשותכם אותם צארץ אשר אתם עוצרים שמה ועתה קחו מפי תורה כי אנכי מת צארץ הזאת ולא אוכל ללמדכם צארץ ולא תשכחו שם מה שלמדתי אתכם ולא מה שראיתם צסיני. ור"א פ"י צעצור שאמר ויוציא אתכם להיותכם לו לעם נחלה צארץ שתעצדוהו רק אני לא אראה צארץ הזאת: (כב) השמרו לכם. אע"פ שאני לא אעצור עמכם הנה אוהירכם השמרו לכם: (כד) כי תוליד בנים. פ"י הרמצ"ן לאחר שתוליד צנים וצעצור היותכם ישנם צארץ ותשצו לצטח אולי תשכחו את ה': (כו) העידותי בכם היום. שתאצדו מהר כי לא יאריך לכם מאחר שתעצדו ע"ז. ואע"פ שהפרשה הזו היא אזהרה לא נאמרה צלשון אם והטעם כי הוא כמתצצא על עניינם ומדבר לשון שמשמש צשני עניינים לשון אזהרה ולשון עכ"ד לצוא שאומר אם יעשו כך יצוא להם כך וחינו גוזר עליהם ומפני זה ארז"ל שרמו לגלות צית ראשון צנולת ונושנתם והיתה קצלה צידם שיש צכאן רמו לגלות צית ראשון צא לומר להם הצצוננו צו צינה: (כז) ונשאתם מתי מספר. פ"י שנשאר מתי מספר צכל גוי וגוי צכל העמים אשר ינהג אותנו שם כי יפזר אותנו צארצע רוחות השמים אצל צכללינו רצים אנוחנו: (כח) ועברתם שם אלהים. וחינו אומר אלהים אחרים כמו שאומר צכל מקום רמו למה שאמרו ישראל שצמזום לארץ עוצדי ע"ז צטהרה הם: ולא יאכלון ולא יריחון. כתצ הרמצ"ן מתחלה אמר לא ירחון ולא ישמעון לומר שאינו אלוה לא יראה צעיני עוצדיו ולא

פי' הסוד **ואתחנן** על התורה **תכד**

ישמע תפלתם וחזר ואמר שאפילו חיים גרועים מחיי האדם אין להם שלא יאכלו ולא יריחו ובהם העושה אותם נכבד מהם. אי נמי כנגד כבוד העליון אשר לא יראו צרות עוזדיהן ולא ישמעו תפלתם ולא יאכלו ולא תלא אש מלפניהם ותאכל קרבנותיהם ולא יריחו צריח ניחומיהם ותפס הכתוב לשון סתם שאין צהם החושים האלה כלל: (ל) ושברת ער ה' אלהיך ושמעך בקולו. גם זה רמז לגאולת צבל שצבו אל השם והתחזר לפניו ושמעו לקול הנביאים אשר הקים להם ולפיכך הצטייחם שלא ימיתם כאשר אמר וזכרתי את צריתי יעקב וצסוף הספר רומז לגאולה העתידה: (לב) כי שאל נא לימים הראשונים. כתב הרמב"ן צא לומר שלא ימחול השם ולא יאריך לכם על ע"ז כי עשה עמכם מה שלא עשה כן לכל גוי שהשמיעם קול חלקים מדבר מתוך האש למען תהיה יראתו על פניכם ותייחדו אותו ולא תשחיתו ולקח אתכם לו לגוי מקרב גוי במסות צלותות ובמופתים שלא תעזדו לזולתו והנה הראיתיהן צעניך כל זה לדעת כי ה' הוא החלקים הוא אחד ושמו אחד ואין עוד מלבדו כי מן השמים השמיעך את קולו ללמדך צזה מוסר השכל ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש: (לז) ותחת כי אהב את אבותיך. פי' ר"ל הם השלשה אצות: ויבחר בזרעו אחריו. רמז ליעקב כי אם אמר צזרעם יכנסו עמנו שמה גוים: ויציאך בפניו. כתב ר' אצרהם צכעם שכעם על מזרים. וי"ל כמו ומלאך פניו הושיעם: (מא) אז יבריל משה שלש ערים. פי' ר"ל ציום שהגדיל משה שלש ערים אז אמר דברי הצרית. וכתב הרמב"ן ואינו נכון אלא משה אסף כל ישראל לצאר להם התורה ופתר להם צדברי תוכחה וכאשר סיים צתוכחותיו צמה שעשו ואזהרות על ע"ז ועל ייחוד השם והשלים להם שישמרו חוקיו ומצותיו למען ייעצ להם אז אמר נקים מטה הצאה לדינו. להגדיל שלש ערים ואח"צ קרא צקול גדול לכל ישראל שיהיו שם ואמר להם שמע ישראל את החוקים ואת המשפטים וגומר כי פתח להם צציאור התורה. וחזר צכאן: (מז) וירשו את ארצו ואת ארץ עוג סלך הבשן. מפני כי שצ להצדי מה שאמר צתחלת הספר כי ציאור התורה היה אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי והוסף צכאן לפרט כי הציאור היה גם אחרי שירשו כל ארצם כלומר שחלקה להם לשני המטות וחצי המטה:

ה (ה) אנכי עומד בין ה' וביניכם. פי' הרמב"ן שהיה עול'

להר ושומע דברי ה' ואומר

לעס עד שדבר השם עמהם פנים צפנים וזה רומז אל כל הנזכר צפרשת צחודש השלישי מתחל' כה תאמר לצית יעקב עד ויאמר ה' לך רד ועלית. ור"ל אמר כי היה אחר מעמד הר סיני פי' פנים צפנים דבר ה' עמכם צסיני ומאותו היום ואילך הייתי עומד צין ה' וצניכס. ואינו נכון והנכון כי ירמוז למה שאמרו דצותינו כי לא הצינו מפי הגבורה אלא אנכי ולא

תכה פי' הטור ואתחנן על התורה

יהי' לך ושאר הדברות משה הגידם להם וזכו להגיד לכם את דבר ה' לפרש לכם כל דבור ודבור. וטעם צן ה' וצניכם כי צעת הדברות היה הוא קרוב אל מקום השכינ' יותר מהם כי רחיקו עלמם כאשר פירש"י שם וזכו כי יראתם לעלות שלא קרצתם כאשר ה' לכם רשות לעלות: לאמר. פירש"י שחזר על דבר ה' עמכם צהר מתוך האש לאמר. והרמז"ן כתב ולדעתי אין צורך כלל אלא פירושו כי יראתם מפני האש ולא עלייתם צהר לאמר לא נעלה כי יראנו מפני האש צל לומר כי הגידו לו צפירות כן ולא היה רק צמחשצה. וכתב הרמז"ן עתה יתחיל צמחנה תורה ואמר להם עשרת הדברים ולא שנה כלום צמחני ולא יהיה לך כי מפי הנצורה שמענוס וכן צדצור שלישי לא שינה והתחיל לצאר להם שמור צמקוס וכו' על דרך הפשט ועל דרך רבותינו צדיצור אחד נאמרה וציאר להם זה כי הם כולם יודעים וכו' והוא הודיעם עתה כי שמור נאמר כמו (עמו. כל"ל). והוסיף: (יב) כאשר צוך ה' אלקיך. ופירש"י קודם מתן תורה צמרה ולפי זה גם צמנות כבוד שהוסיף כאשר נזך ה' אלקיך יהי' פירושו כך חבל רש"י לא הזכיר צפרשת מרה אלא מצות שצת ופרה אדומ' ודינין. ור"ל פי' כאשר נזך ה' אלקיך צמעמד הר סיני. והוסיף כאן: (יד) רשורך וחמורך. לצאר שיאסור גם צעוצדי אדמה שהם מיי האדם וצענין שנאמר צמרים וצקציר תצצית. ואמר כאן: למען יגוה עברך ואמחך כמוך: (טו) וזכרת כי עבד היית. לצאר כי הוא יגוה צמנות העבד כמוך צעצור שהיית עבד והניח האם לך וגם אתה תניח לעבדך ול"כ יהיה פירושו למען כשינוע עבדך ולמתן תזכור כי עבד היית צארן מצרים: ע"כ צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת. פי' ר"ל נזך שתעש' זה ציום השבת. ומה שאנו מוזכרים צקידוש היום וכו' ליניאת מצרים כמו שאנו אומרי' וכוון למעשה צראשית כתב רמז"ס כי צדצרות הראשונות הזכיר הטעם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ומדצר צכצוד היום והדורו וכאשר אמר על כן צרך ה' את יום השבת ויקדשו חבל צדצרות אחרונות מןהיר אצתנו לשמור השבת צעצור הוצינו עבדים צמצרים עבדים כל הימים על כרחינו ולא היה לנו מנוחה ועל כן הוא מנה אצתנו לשבת כדי שזכור חסד הצורא עלינו צהוליו אצתנו מעצדות למנוחה והנה השבת ככללה שני טעמים להאמין צחידוש העולם שיש לו אלוה צורא ולכוור עוד החסד הגדול שעשה עמו. וכתב הרמז"ן ואינו מחזור אללי כי צחיותנו שוצמים ציום השביעי אן לנו זכירה צזה ליניאת מצרים רק הוא כשאר כל המנות חבל יש צו זכר למעש' צראשית שצצות ציום שצצת צו האם. וראוי יותר לומר כי צעצור היות יניאת מצרים מורה על אלוה קדמון מחדש חפץ ויכול על כן אפר צכאן אס יעלה על לך ספק על השבת המורה על החדוש והחפץ והיכולת תזכור מהשראו עיניך ציאר מצרי' שהיא לך לראי' ולזכות והנה השבת וכו' ליניאת

פ"י הטור **ואת חנן** **תכו** על התורה

מזרים ויציאת מזרים זכר לשבת כי יזכרו צו ויאמרו השם הוא מחדש כל אמות ומופתים ועושה בכל כרוננו כי הוא אשר צדק הכל במעשה בראשית זה טעם על כן נזק ה' חלקיק לעשות את יום השבת. והנה לא פי' כאן טעם השביתה כי שבת ימים עשה וגומר שכבר נזכר זה פעמים רבות בתורה אבל אמר בקצר' ויום השביעי שבת לה' חלקיק שהוא ית' שבת צו וינפש. וציאר להם כי מציאת מזרים ידעו שהוא אמר והי' העולם ושבת ממנו. והוסיף ציאר בדבור כד: (טו) כאשר ציד ה' חלקיק. מפי הגבורה ולפיכך הוסיף: ולמען ייטב לך. כמו שנא' גם ה' יתן הטוב ואלונו נתן צולה. וציאר: (יז) לא תענה ברעך עד שוא לאסור להעיד על חבירו אפילו דבר שאינו כלום ולא יתחייב צו צ"ד כגון שיעיד אמר פלוני ליתן לזה מנה ולא קנו מידו כי שוא דבר בטל. והוסיף בציאור: (יח) ולא תחמוד. שהקדים האשה [בלאו לצד] כי יר' לב האדם באשה רע מנעוריו יותר מכל העצירות וציאר כי יכנס בכלל החמדה לפי' התאוה כי אם יתאוה לנזול מחבירו מאשר לו ולא יוכל לעשות כן כי חבירו תקיף ממנו או מפני אימת מלכות עובר בלאו. והוסיף: שדחה. לדרוש מה שאמרו במכילתין אי מה הפרט מפורש בנכסים מטלטלין שאין להם אחריות אף כאן אין לו אלא נכסים המטלטלים שאין להם אחריות כשהוא אומר שדחי ע"כ מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף כל דבר שהוא קונה ומקנה. (יט) ולא יסף. ומתרגמינן ולא פסק פי ש"י צפי' אחד שלא היה צו הפסק אלא שיה צתחלה ובסוף. וכתב הרמב"ן והכתוב שאומר ויהי קול השופר הולך וחזק מאד ואמרו ולמה כך לשבר האזון צמה שיכול' לשמוע ואולי צקול השופר היה כן אבל קול השם צעשרת הדברים הי' שוב. והגבון כי האומר לא פסק עשה יסף מן ונאספה שמחה וגיל. תוסף רוחם יגעון שעניינם לדעתו המנע הדבר פי' כי לא נמנע גדלו ותקפו עד שהשלים כל הדברות. ועל הפשט ולא יסף שלא יסף להראות עוד צקול גדול כמוהו: (כד) וארז הדבר אלינו. פירש"י התשתם כמי כנקבה שנלטערת עליכם ורפיתם את ידי כאשר ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו. וכתב הרמב"ן וא"כ יאמר כי הוא דאג להם אבל השם אמר לו כי מיראתו עשו לטוב להם. והענין כאשר פירשתי שם כי הם היו חוששים שירצה להשמיעם כל התורה והראון היה לפניו להשמיעם עשרת הדברות לצד כאשר צקשו. ודע כי צקשו ממש' שלא ישמעו קול ה' לא ציוס הזה ולא לדורו' הצאים ללאו כל שעתא ושעתא מתרחים ניסא אלא יאמינו בנציאים ויעשו כל רצון על פיהם וכן אמר להם משה נבוא מקרצד יקים לך ה' חלקיק אליו תשמעון ככל אשר שאלת מאת ה' חלקיק בחורב: (כו) מי יחן והי' לבבם זה להם לירא' אותי. צעבור היות האדם צרשותו להלדיק והכל צדי שמים חוץ מיראת שמים אמר הכתוב כן והוא כלשון צני אדם: (כט) ושמרתם לעשות כאשר

תכז פי' הטור ואתחנן על התורה

צוה ה' אלהיכם אתכם. פי' הרמז"ן זו אזכרה על עשרת הדברות שזיה השם אתכם מפיו ואחרי קן מזכיר בשאר המלות שאמרו הם לשמוע ממשה ולעשות ולכך אמר:

ו (א) וזאת המצוה והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקיכם ללמד אתכם. כי השם הודה לדברים וזיה אותי ללמד אתכם שאר כל התורה: (ב) למען תירא את ה' אלקיך. ללמד אתכם המלות והחוקים והמשפטים בעבור שתירא את ה' כי עיקר המלות הם יראת השם. וכתב הרמז"ן ואינו נכון בעיני שיהיה למען תירא ולמען תאריכו ימך האחד טעם המלות בעבור שתירא והשני שכר צהם למען יאריכו ימך אלא שניהם שכר המלות פי' לזיה השם ללמד אתכם המלות כדי שתעשה אותם ותזכר ותירא את ה' אלקיך ויהי' לך צנס וצני צנים יראי השם ויעמוד זרעכם ושמכם לפניו כל הימים ולמען יאריכו ימך בארץ שהיא נחלתכם והנה הכל לטובתכם כי הפץ ה' להלדיק ולזכות אותך: (ג) ושמררו לעשורו אשר ייטב לך. פי' הנה אנכי מניח לעשות אשר ייטב לך: ארץ זבת חלב ודבש פי' ר' אברהם דצק עם לרשתה ואף אם הוא רחוק או יהי' חסר צי"ת פי' ואשר תרצון מאד כאשר דבר ה' אלקיך לך בארץ וגו'. אי נמי נוכל לומר שתמר מלת לתת ופי' כאשר דבר ה' אלקיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש: (ד) שמע ישראל ה' אלהינו. כתב הרמז"ן למה שינה הפסוק בכלן לאמר אלקינו ולא אמר אלקיך כמו שאמר בכל מקום שמע ישראל אתה עובר היום כי ה' אלקיך. שמע ישראל אתם קרבים היום כי ה' אלקיכם. וגם כל הפרשיות שמדבר עם ישראל אומר ה' אלקיכם או אלקיך וכן בכלן אומר ואהבתי את ה' אלקיך אצל הזכיר צעיקר ייחוד השם אלקינו כי עשה עם משה את הגדולות ואת הנוראות לעשות לנו שם תפארת וחזר ואמר ואהבתי את ה' אלקיך צלשון שאר הפרשיות שנמשנה תורה: (ה) בכל' לבבך. כתב הרמז"ן על דעת המדרש הלז הנזכר כאן הוא הכח המתאווה כענין תלות לבו אם כן: בכל נפשך. היא נפש המשכלת כמו והיתה נפש אדוני צרורה צרורה החיים. ולרבותינו שדורשים בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך אם כן מלת בכל תוספת דלא שיך לומר בכל נפשך למעט חלי הנפש אלא אגב שאמר בכל לצדך ובכל מאדך אמר נמי בכל נפשך. א"נ היסורי' או הציצרים נקראים חלי הנפש וצהריגה אומר בכל נפשך: בכל מאדך. כ' הרמז"ן כלומר מאד מאד פי' רצ רצ אהוב אותו. ועל דעת רבותינו בכל ממונה ונקרא הממון מאד כי יכנה אותו צריצוי כמו שקורא לו המון עובד מעט לנדיק מהמון רשעים פי' אהוב אותו בכל ריבוי ממונה וענין האהבה כמו שאמרו רבותינו שלא תאמר אלמוד תורה כדי שאזכה לעולם הבא כדי שאקרא רצ בשציל שאחריך ימים. ומה שאמר למען ייטב לך ולמען תאריך ימים על הארץ ולמען תחיו וצאתם וירשתם את

תכח

על התורה

ואת חנן

פ"י הטור

הארץ מזהירם צירקה על דרך התוכחות לומר שאם יחטאו לא ירשו את הארץ ולא יאריכו ימים עליה או שהחסידי לריך להיות אוהב וירא כמו שאמרו עשה מאהבה עשה מיראה עשה מאהבה שאין אוהב שונא ועשה מיראה שאם זאת לבעוט אל תבעוט: (ז) ושננהם לבניך. כתב הרמב"ן גם אלו מלות מצוללות נרמזו כבר כי מאחר שזיה במנות חוקת עולם לדורותיכם ציני וצין בני ישראל זאת בריתי אשר תשמרו ציני וצניכם וצין זרעך אחרך הנה אהמנו מלוים שידעו צנינו המלות ואיך ידעו אותם אם לא כלמד וכן וקשרתם לאות על ידיך ולטוטפות צין עיניך כבר נאמרו וצירא כהן וקשרתם שיהיו בקשירה וירמזו גם כן לקשר של תפילין שקיבלו רבותינו הלכה למשה מסיני. והוסיף בכלן במלות המזוזה וכתבת' על מזוזות ביתך ובשעריך שלא נזכרה: (י) והירא כי יביאך. כתב הרמב"ן זל להזהיר כי ברבות הטובה יזכור ימי עוניו שהיה עבד במצרים ולא ישכח את השם שהולילו מעבדות לטובה הזאת אלל יזכור חסדיו תמיד וירא אותו ויעבד לפניו כעבד לפני אדוניו. ולדע' רבותינו זל להתי' הטוב הנמלא בצתי' אפי' הוא דבר אסור כגון כותלי דחזירי או כרמים נטועים כלאים ואפילו בצורות יתכן שיהיה בחליצתן דבר איסור צטיח אשר צהן או הזכיר הצורות דרך מליצה להזכיר רבות הטובה. והנה התיר להם כל האיסורים חוץ מע"ז כנו שמצאנו עוד לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולכך מזכיר בפרשה אחרי כן מוצחותיהם תתוונן לאבד ע"ז ומשטשים ושאר כל הנמלא צה מותרין: (יב) את ה' אלקיך תירא. כי אחר שזיה צאהבה הזהיר ליראה אותו שלא יחטא ויענש: ואותו תעבוד. לעשות כל אשר יאוך כעבד שומר מלות אדוניו. ויתכן שיהיה רמז למלות הקדצנות שנקראים עבוד' בדכתיב עבדות מתנה ועבד הלוי וכן דרשו בספרי על פסוק אחרי ה' אלקיכם תלכו וגו' עד ואותו תעבדו במקדשו ודרשו עוד עבדוהו בתורתו להגות צה שנס היא עבודה לפניו. ור' אברהם פי' את ה' אלקיך תירא שלל תעבוד ענ מנות לא תעשה ואותו תעבוד במנות עשה ואינו משמע בדבריו בפסוק אחרי ה' אלקיכם תלכו ואותו תיראו ואת מלותיו השמרו וצקולו תשמעו ואותו תעבדו: ובשמו תשבע. אינו מזהב לישבע בשמו אלל אזכרה שצממו לצד תשבע ולא צנס אל אחר על כן הזהיר אחריו: (יד) לא תלכון אחרי אלקים אחרים. צדנר מכל אלה שלא תיראו מהם ולא תעבדום ולא תשבעו בשמם. י"מ שאינו אומר תִּשְׁבַּע שהיה משמע שאתה תהא נשבע אלל תִּשְׁבַּע פי' כל כך תירא אותו שכשיראו להציעך ולאיים עליך שתקיים צוודאי ישציעוך צשמו כי ידעו שאז תקיים צוודאי כיון שהציעוך צשמו. אי נמי חוזר על את ה' אלקיך תירא ותהי' יראתו גדולה על פניך עד שיהי' שמו לך לשבועה כי צרותך לקיים כל דבר תשבע צשמו להרע ולא תמיד. צגמרא צתמורה דורב מכלן להתיר שבועת חול כגון שנשבע לילך למקום פלוגי אפילו אינו

תכט פי' הטור ואתחנן על התורה

דבר מזה או שאעשה דבר פלוני: (טז) לא הנסו את ה' אלקיכם כאשר נסוהם במכה. שאמרו אם יש ה' בקרבנו ויעשה לנו גם צנתינת מים נלך אחריה ואם לאו לא נלך אחריה ונחשב להם זה לעון גדול כי אחרי שנתחמת להם שמה נציה ה' אין ראוי לעשות צו נסיון ועל כן הזהיר לא תנסו לומר אם נלליח צהיותינו עובדים לפנינו נעבדנו ואם לאו לא נעבוד לאלה היו עובדים השם צלי הסתפקות וצלי שאלת פרס וקצלו מאהבה כל דינו ולא תשאלו אות או מופת על שמירת המלות ולא מנציא כי אין רצון השם לעשות נסים לכל אדם וצכל עת ועל כן אמר הכתוב כאן: (יז) שמור חשמורון את מצותיו וגו' ועדותיו. שהם הנסים שעשה לכם להיות לכם לעדות כגון הפסח ומזה וסוכה ותשמרו חוקיו אע"פ שלא תדעו טעמם כי צאמת ייטב לכם צסוף ולצין לורך לנסיון צתורה וצמלות אחרי שנתחמת אללכם שהם מפי השם ית' וכן צכל נציה המנוסה והמוחוק ננציא צמת לא תנסו את דצריו צכל גמול וצכל עונש שיאמר לכם. והנה הצטוח כי סוף הצבוד לצל צירושת הארץ ונלוח האוצים כי היל הטובה הנדולה הצריכ' לצותו הדור ולאחרי כן אמר גם לדורות הצאים שאין לנסיון צעשיית המלות ללא שישאלו מזקניהם ומצותיהם ויגידו להם צמיתת התור' והמלות כאשר יפרש כי ישאלך צנך וגמר הפרשה: (יח) ועשית הישר והטוב. כתצ הרמצ"ן על דרך הפשט אומר שתשמרו מלות השם ועדותיו וחוקותיו ותכוין צעשייתן לעשות הישר והטוב צעיניו צלצד ולמען ייטב לך הצטחה כי צעשותך הטוב צעיניו ייטב לך. ולצבותינו מדרש צזה אמרו זו כשורה ולפנים משורת הדין פי' מתחלה אמר ושמרת מלותיו ועדותיו וחוקותיו אשר ליוך ועתה אמר גם צאשר לא ליוך תן דעתך לעשות הטוב והישר צעיניו כי הוא אובצ צטוב והישר ולפי שאין לזכור צתורה כל הנהגת האדם עם שכניו הזכיר קלת מהם כגון לא תלך רכיל צעמך לא תקום ולא תטור לא תעמוד על דס ריעך לא תקלל חרש מפני שיצה תקום וכיולל צהם וחזר ואמר צדרך כלל עד שיכנס צזה הפשרה ולפנים משורת הדין ודינל דבר מוצל ולפי' איה שאמרו פרקו נלה ודיבור צנחת עם הצרות עד שיקרא צכל ענין תס וישר: (כ) כי ישאלך כנך מחר מרה הערות. שישאלו תחלה על מה מעידים המלות הנקראים עדות צעבור שהם זכר לנפלאותיו ועדות צהם כגון מלה וסוכה ופסח וצנת ותפילין ומזוזה. ומה החוקים כי נעלם טעמם. והמשפטים פי' מה המשפטים שנעשה צמלות הלה העובר עליהם כגון שאנו סוקלין המחלל שצת ושריפה צצל על אשה ולאמה ומלקות ארצעים צזורעי כלאים לצל משפטי המד נות צדיני השור ורצור והשומרים ושאר הדינין צצתורה אינו צריך לשאלו צהם כי הם טוצים וצדיקים וכל רואיהם יכירו. וציה צתשצת שאלה הזאת שנגד לשאל כל ענין יציאת מצרים והכוונה צזה הוא הטעם שאמר צעשרת הצרות אשר הולאתיך מוצרן מצרים ורוצה

פ"י הטור ואת חנן על התורה תל

שנודיע לכן השואל כי השם הוא הצורח והחפץ והיכול כאשר נתבאר לנו ציאלת מזרים וזה פי': (בב) לעינינו. כי אנוהו היודעים עדיין מן האותות שראינו שם כי השם הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת וכל זה יודע ציאלת מזרים ואחר שאנו יודעים כל זה ראוי לנו לשמור ולעשות כל העדות והחוקים והמשפטים אשר ליונו לטוב לנו ולחיותינו כיום הזה כי בכללם נחיה כי כולם טובים וגורמים חיים טובים: (כה) וצדקה תהיה לנו. שיהי' לנו עוד צדקה לפני ה' אלקינו ויתן לנו שכר טוב צעשיית המלות וקורא גמול המלוה צדקה כי העבד הקנוי לרבו המחוייב לעבדו אם יתן לו עוד שכר צעבודתו צדקה עושה עמו. ור' אברהם כתב יש אומר כי מכאן רמז לשכר המלות בעולם הזה. ולפי הפשט כי מדרך הצדקה אנו חייבין לשמור את אשר ליונו כי הוא אדונינו שקנו מצית עצדים. ולפי דעתי כי כל הגוים יראו שאנו צדיקים בשמרנו מלותיו וחוקיו כי הם צדיקים:

ז (ו) כי וגו' בך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה. שאין לך קצין שוטף ומושל מכל מלאכי מעלה אבל אתה סגולה השם ותחת ידו ולכך לא תטעה אחר אלקי העמים ועל כן אמר: (ז) לא מרובכם וגו'. כי הי' ראוי שיהיו הרצים למלך כענין שכתוב צד עם הדרת מלך ויפקוד שרי לצלות בראש הנשארים ואתם המעט ואעפ"כ חשק צכם ויצחר אתכם. ופי': חשק. שנקשר עמכם נקשר אמין שלא יפקד מכם לעולם מלשון וחשוקיהם כסף: ויבחר בכם. מכל העמים כי הצרירה בכל מקום צרירה צין אחרים. ואמר הטעם כי מאהבה צחר צכם שראה אתכם ראויים להתאהב לפניו ונצחרים לאהבה יותר מכל העמים ולא הזכיר צזה טעם רק הצמירה כי הנצחר לאוהב צריך לסבול את אוהבו צכל הצא עליו ממנו וישראל ראויים לכך מכל עם שהם עוים צאומות שעומדין צנסיונותיו וחשק צכם צעבור אצותיכם שהגיע עמם עד שנצבע להם כדי שלא יגרסו החטא ותצטל הצטחתם ועל כן הוציא אתכם מארץ מזרים ציד חזקה: ויפדך. רמז שהכה אותם תחתיד כענין שנאמר נתתי כפרך מזרים. (יז) וידעת. מיציאלת מזרים כי ה' הוא האלקים וצרא שמים וארץ ועוד נדע מזה שהוא האל הנאמן שלא ישו צצרו ריקס ושומר הצרית והחסד וגו' כאשר שמר לך צרית אצותיך ותדע כי הוא משלם לשונאיו אל פניו פי' אל פני כל אחד ואחד להאצידו כאשר האציד את מזרים ולא אחר להם. ואעפ"פ שיש רשע מאריך צרעתו הוא מפני המדה שהזכיר צבר שהוא שומר החסד והנה עשה שום טובה שצריך לשלם לו. והחזיר: (יא) ושמרת ארץ המצוה. לומר לך שתשמור את המלוה והחוקים והמשפטים שלא תהיו משונאיו האצודים ותהיו מאוהביו ושומרי מלותיו הנזכרים לעובה. ור' אברהם כתב ושמרת וגו' לכך החזיר אותה לומר כמו שהוא שומר הצרית כן שמור אתה מלותיו: